

1	Generell beskrivelse av virkemidlene	3
1.1	1.1 Juridiske virkemidler	3
1.1.1	1.1.1 Naturmangfoldlovens juridiske virkemidler	3
1.1.1.1	1.1.1.1 Områdevern	3
1.1.1.2	1.1.1.2 Prioritert art	4
1.1.1.3	1.1.1.3 Utvalgt naturtype	5
1.1.1.4	1.1.1.4 Fredning	6
1.1.1.5	1.1.1.5 Kvalitetsnormer	7
1.1.2	1.1.2 Plan- og bygningsloven	7
1.1.3	1.1.3 Forurensningsloven med forskrifter	8
1.1.3.1	1.1.3.1 Forskrifter under forurensningsloven	9
1.1.4	1.1.4 Hjorteviltforskriften	9
1.1.5	1.1.5 Jordlova § 11 med forskrifter	10
1.1.6	1.1.6 Skogbrukslova med forskrifter	11
1.1.7	1.1.7 Havressurslova	12
1.1.7.1	1.1.7.1 Akvakulturloven og underliggende forskrifter	13
1.1.8	1.1.8 Regelverk som gjelder for Svalbard	14
1.1.8.1	1.1.8.1 Eiendomsrett etter Svalbardloven	14
1.1.8.2	1.1.8.2 Svalbardmiljøloven	14
1.1.9	1.1.9 Vannforskriften	15
1.1.10	1.1.10 Lakse- og innlandsfiskeloven med forskrifter	15
1.1.10.1	1.1.10.1 Forskrift om fysiske tiltak i vassdrag	15
1.1.11	1.1.11 Vassdragslovgivningen (vannressursloven og vassdragsreguleringsloven)	16
1.1.12	1.1.12 Verneplan for vassdrag	18
1.1.13	1.1.13 Energiloven	19
1.1.13.1	1.1.13.1 Nasjonal ramme for vindkraft	19
1.1.14	1.1.14 Petroleumsloven	19
1.1.15	1.1.15 Ny lov om mineralvirksomhet på kontinentalsokkelen	20
1.1.16	1.1.16 Privatrettslige virkemidler	20
1.2	1.2 Økonomiske virkemidler	20
1.2.1	1.2.1 Miljøforvaltningens økonomiske virkemidler	20
1.2.1.1	1.2.1.1 Miljøforvaltningens tilskuddsordninger	21
1.2.2	1.2.2 Miljøforvaltningens driftsmidler	21
1.2.3	1.2.3 Landbruksforvaltningens økonomiske virkemidler	22
1.2.3.1.1	1.2.3.1.1 Areal- og kulturlandskapstilskudd	23
1.2.3.1.2	1.2.3.1.2 Tilskudd til dyr på beite	23

1.2.3.1.3	Utvalgte kulturlandskap i jordbruket.....	24
1.2.3.1.4	Regionale miljøtilskudd (RMP)	24
1.2.3.1.5	Tilskudd til miljøtiltak i skogbruket.....	26

1 Generell beskrivelse av virkemidlene

1.1 1.1 Juridiske virkemidler

1.1.1 Naturmangfoldlovens juridiske virkemidler

Lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) trådte i kraft 1. juli 2009. Formålet med loven er etter § 1 å ta vare på naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur. I loven lovfestes flere miljørettslige prinsipper. Den fastsetter videre regler om viltlevende arter og fremmede organismer, om beskyttelse av større naturområder og nøkkelområder for arter, og om genetisk materiale fra viltlevende arter.

Naturmangfoldloven avløste naturvernloven av 1970. Etter naturmangfoldloven § 77 står likevel forskrifter, enkeltvedtak og delegeringer med hjemmel i naturvernloven av 1970 og tidligere naturvernlover ved lag.

Loven gjelder etter § 2 på norsk landterritorium og i Norges territorialfarvann. Med unntak av kapittel VII om tilgang til genetisk materiale gjelder loven i utgangpunktet ikke på Svalbard eller Jan Mayen. Kongen kan imidlertid bestemme at også andre bestemmelser skal gjelde der.

Med unntak av enkelte bestemmelser gjelder loven heller ikke for kontinentalsokkelen eller Norges økonomiske sone. Loven er dermed bare i begrenset grad egnet til å beskytte arter og naturtyper som har forekomst ut over territorialgrensen. Naturmangfoldloven regulerer videre ikke høsting og annen utnyttelse av marine arter, hvor havressurslova gjelder som *lex specialis*.

1.1.1.1 Områdevern

Etter naturmangfoldloven §§ 34 flg. kan Kongen i statsråd fastsette verneområder med verneformene nasjonalpark, landskapsvernområde, naturreservat, biotopvernområde og marint verneområde. Rettsvirkningene fastsettes i forskrift for det enkelte verneområde, innenfor rammen loven fastsetter for den aktuelle verneformen. Generelt sett vil imidlertid vern beskytte arter og naturtyper mot omdisponering av areal. I et verneområde, uansett verneform, vil videre forvaltningsmyndigheten etter § 47 ha hjemmel til å foreta skjøtselstiltak, herunder kanalisering av ferdsel, for å oppnå formålet med vernet uavhengig av grunneiers samtykke. I et verneområde kan verneforskriften regulere eller forby igangværende bruk. Grunneier eller rettighetshaver vil i tilfelle etter § 50 ha krav på erstatning for økonomisk tap.

Verneforskriftene og naturmangfoldloven gir "forvaltningsmyndigheten" en begrenset adgang til å gi dispensasjoner fra forbudene. Forvaltningsmyndigheten vil for større verneområder være et styre oppnevnt av Miljødirektoratet bestående av lokale representanter. For mindre områder vil forvaltningsmyndigheten være fylkesmannen, eventuelt kommunen der denne på frivillig basis har påtatt seg ansvaret. Miljødirektoratet er i alle tilfeller klagemyndighet for dispensasjonsvedtak.

Vern i Norge har i utgangspunktet tatt utgangspunkt i temabaserte verneplaner. Det er for tiden tre slike verneplanprosesser som er i prosess; skogvern, marint vern og supplerende vern. Formålet med disse prosessene er i første rekke å oppfylle det nasjonale målet om at et representativt utvalg av norsk natur skal bevares for kommende generasjoner. Direktoratene legger til grunn at eventuelle forslag til nytt vern som følge av dette oppdraget, primært skal skje gjennom en av disse prosessene. Ettersom prosessen med marint vern bygger på et fastsatt utvalg områder, finner vi det ikke aktuelt å foreslå nye marine verneområder. For vern av skog er det politisk enighet om at vern av privat grunn skal skje ved frivillighet. For arter eller naturtyper med få forekomster, kan det dermed være ei begrensning på bruken av vern som virkemiddel i skog, at en er avhengig av at de få grunneierne som er berørt, er villige til å inngå avtale om vern.

Vern i kategoriene naturreservat og biotopvernområder vil gi en sterk beskyttelse mot omdisponering av areal og gir også mulighet til å regulere ferdsel. For arter vil disse kategoriene også kunne beskytte arter mot skade og ødeleggelse. For naturtyper som dekker større areal eller der aktiv drift er en forutsetning for ivaretagelsen, kan også vern som landskapsvernområde være et hensiktsmessig virkemiddel for å forhindre omdisponeringer til andre formål. Vern gir også hjemmel for og ressurser til skjøtselstiltak både i form av penger og arbeidskraft og kompetanse fra Statens naturoppsyn.

Verneområder etter naturmangfoldloven regulerer i utgangspunktet kun virksomhet innenfor grensene som verneforskriften angir, som i utgangspunktet skal ta utgangspunkt i verneverdiene. Vern egner seg derfor ikke til å regulere trusler mot en forekomst fra virksomhet som skjer utenfor selve forekomsten, som for eksempel avrenning fra landbruk eller vassdragsreguleringer. Siden vern kan oppleves som et sterkt inngrep av grunneier bør virkemiddelet også brukes med forsiktighet, der fortsatt aktiv bruk fra grunneier er en forutsetning for bevaring av arten eller naturtypen. Ved å ta vare på naturtyper med potensielle habitater vil vern også kunne egne seg til å sikre arealer arter kan ekspandere til.

Vern etter naturmangfoldloven legger store rådighetsbegrensninger på grunneier og binder kommunene og sektormyndigheter. Direktoratene legger derfor til grunn at nytt vern må anses som et inngripende virkemiddel som er mest aktuelt der andre virkemidler ikke er tilstrekkelige til å oppnå målet for arten eller naturtypen. Nytt vern kan videre være aktuelt for naturtype-forekomster av særskilt høy kvalitet eller lokaliteter som er viktige for flere av artene. Sikring ved nytt vern vil videre være aktuelt, der det kan skje gjennom allerede pågående prosesser som tar sikte på oppfylle målet om representativt vern.

Noen arter og naturtyper som omfattes av oppdraget har størstedelen av forekomstene knyttet til eksisterende eller allerede foreslåtte verneområder. For disse vil vernet, eventuelt kombinert med grensejusteringer eller endringer i verneforskriftene, bli vurdert selv om også andre virkemidler er aktuelle. Det kan i tilfelle være aktuelt å revidere verneforskriftene for å gi en bedre beskyttelse av arten eller naturtypen.

1.1.1.2 Prioritert art

Kongen i statsråd kan etter naturmangfoldloven § 23 utpeke nærmere angitte arter som prioritert.

Virkningene av prioriteringa fastsettes i forskrift innenfor rammene angitt i naturmangfoldloven § 24.

Etter bokstav a kan forskriften forby enhver form for uttak, skade eller ødeleggelse av arten eller av bestemte bestander. Bestemmelsen rammer i utgangspunktet alle handlinger som er egnet til å forringe en forekomst eller skade et individ, uavhengig av formålet med handlingen. Etter bokstav a kan forskriften også sette til side regler i §§ 15-21 som tillater uttak i særlige tilfeller.

Etter bokstav b kan forskriften gi regler om beskyttelse av visse typer økologiske funksjonsområder av mindre omfang. Det kan ikke gis regler om beskyttelse av økologiske funksjonsområder i sjø. For arter som gjennomfører alle utviklingsstadier innenfor et begrenset område vil det økologiske funksjonsområdet normalt tilsvare leveområdet. For mer bevegelige arter kan det økologiske funksjonsområdet være knyttet til bestemte livsfaser. Hvilke tiltak som reguleres i det økologiske funksjonsområde framgår av den enkelte forskrift. Reguleringene må ikke medføre en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk.

Etter § 24 siste ledd kan myndigheten etter loven i enkelte tilfeller gi dispensasjoner fra prioriteringsforskriften. Denne myndigheten er for gjeldende prioriterte arter dels lagt til fylkesmannen og dels til Miljødirektoratet.

Forskriften kan gi forvaltningsmyndigheten hjemmel til å foreta skjøtselstiltak, der det er nødvendig for å sikre bevaring av arten. § 24 tredje ledd inneholder videre en regel om at offentlige

tilskuddsordninger så langt mulig skal bidra til å sikre bevaring av en art som er prioritert. Dette innebærer en retningslinje til alle offentlige myndigheter om at en innenfor rammen av ei tilskuddsordning bør prioritere tiltak som virker positivt for en prioritert art, mens tilskudd i minst mulig grad bør gis til tiltak som kan skade en prioritert art.

I motsetning til forskrifter om verneområder, er virkninga av forskrifter om prioriterte arter ikke begrenset til et kartfestet område. Beskyttelsen følger individene av arten og eventuelt de økologiske funksjonsområdene, der de til enhver tid befinner seg og rammer tiltak som fører til skade på individene av arten uavhengig av hvor tiltaket foretas. I praksis har virkemiddelet derfor vist seg å vanskelig å implementere for arter med svært nomadisk levevis uten faste funksjonsområder. Virkemiddelet vil av samme grunn være vanskelig å implementere for arter vi har liten kunnskap om utbredelsen av og hvor det heller ikke kan forventes at eventuelle tiltakshavere vil være i stand til å identifisere arten.

Prioriterte arter etter naturmangfoldloven egner seg der truslene retter seg direkte mot artens eksisterende forekomster/bestander eller økologiske funksjonsområde. Virkemiddelet kan være egnet også der trusselen skyldes virksomhet utenfor selve forekomsten. Muligheten for skjøtsel innebærer at virkemiddelet også kan være egnet der trusselen er ikke-bruk.

Virkemiddelet prioritert art beskytter kun områder som har en aktuell økologisk funksjon for arten, og virkemiddelet er dermed ikke egnet til å sikre nye leveområder for arten. Virkemiddelet egner seg heller ikke der behovet for beskyttelse innebærer vesentlige begrensninger av igangværende bruk.

Prioritering innebærer rådighetsbegrensninger for grunneier og binder kommunene og sektormyndigheter. Ettersom beskyttelsen følger individene, kan det være uforutsigbart hvor disse konsekvensene vil ramme. Prioriterte arter må anses som et inngripende virkemiddel som er mest aktuelt der andre virkemidler ikke er tilstrekkelige til å oppnå målet for arten eller naturtypen. Ved valg mellom prioritering og vern, vil prioritering vurderes der vern av leveområder er unødvendig strengt for å ta vare på arten, og der arten har mange, men små leveområder og vern dermed vil være uhensiktsmessig.

1.1.1.3 Utvalgt naturtype

Etter naturmangfoldloven § 52 kan Kongen i statsråd fastsette forskrift som gir bestemte naturtyper status som utvalgt. Utvelgelsen kan gjelde i hele landet eller bare i nærmere angitt deler av landet.

Virkningene av utvelgelsen følger av lovens §§ 53-55. Hovedregelen fremgår i § 53 andre ledd: når et tiltak kan påvirke en forekomst av en utvalgt naturtype, skal en ved utøving av offentlig myndighet og ved forvaltning av det offentlige faste eiendom, ta særlig hensyn til forekomster av en utvalgt naturtype som kan påvirkes for å hindre at naturtypen forringes. Utvelgelsen må dermed ses som en statlig retningslinje til alle offentlige myndigheter, som skal sikre at naturtypen får mer vekt i avveieringer mot andre samfunnshensyn, enn hensynet til natur normalt vil ha. Det er den enkelte sektormyndighet som foretar vektlegginga innenfor rammene av det enkelte sektorregelverk. Utvelgelsen gjelder i utgangspunktet alle forekomster som oppfyller definisjonen i utvelgelsesforskriften. Ordningen gjelder dermed også for forekomster som ikke er kartfestet, når forskriften blir fastsatt. Det er hensynet til naturtypen som helhet som skal vektlegges, ordningen med utvalgte naturtyper innebærer dermed ikke noen fredning av den enkelte forekomsten. Utvelgelsen vil også innebære at hensynet til naturtypen skal vektlegges sterkere ved fordeling av tilskudd enn hensynet synet til naturtyper generelt.

For landsbrukstiltak innebærer utvelgelsen videre etter §§ 54 og 55 at det innføres en meldeplikt for tiltak som ikke er søknadspliktige etter annet regelverk. Tiltaket skal meldes til kommunen, som kan nekte tiltaket eller gi nærmere pålegg om hvordan tiltaket skal gjennomføres i samsvar med reglene etter skogbrukslova §§ 6 eller 8 eller forskrift etter jordlova § 11.

Naturmangfoldloven § 53 fjerde ledd åpner for at kommunen ved rettslig bindende plan etter plan- og bygningsloven tar endelig stilling til arealbruken i en forekomst av en utvalgt naturtype. Der kommunen har fastsatt en slik plan, behøver en dermed ikke å ta stilling til betydninga av forekomsten for tiltak som er i tråd med planen.

En forutsetning for at utvalgte naturtyper skal være et egnet virkemiddel, er at det finnes juridiske eller økonomiske sektorvirkemidler som kan utløse tiltakene som er nødvendige for å nå målet for arten eller naturtypen. Der det finnes sektorvirkemidler vil utvalgte naturtyper fungere som et sterkt statlig styringssignal, og dermed være godt egnet. Særlig kostnadseffektivt vil utvalgte naturtyper være som samordnende virkemiddel, der det er behov for å bruke virkemidler fra flere sektorer eller for virkemidler kommunene har ansvaret for.

Utvalgte naturtyper innebærer ikke beskyttelse av bestemte forekomster. Virkemiddelet egner seg dermed ikke for naturtyper som er så sjeldne at ingen forekomster kan ofres, eller for å beskytte forekomstene til arter med svært begrenset utbredelse. Direktoratene anser dermed ikke utvalgte naturtyper egnet som eneste virkemiddel for å beskytte strekt eller kritisk truede arter med svært begrenset utbredelse. Virkemiddelet kan likevel også for slike arter vurderes som et bidrag for å sikre tilgang på potensielle leveområder.

Med unntak av meldepliktordningene i §§ 54 og 55 innebærer ikke ordninga med utvalgte naturtyper at det innføres nye rådighetsbegrensninger for borgerne. Virkemiddelet legger heller ikke absolutte bindinger på kommunene eller sektormyndighetene. Direktoratene anser dermed utvalgte naturtyper som et relativt lite inngripende virkemiddel som bør foretrekkes framfor vern og prioriterte arter, der virkemiddelet utvalgte naturtyper anses tilstrekkelig effektivt for å nå målet for arten eller naturtypen.

1.1.1.4 Fredning

Naturmangfoldloven § 25 gir Kongen myndighet til å fastsette særskilte forvaltnings- og beskyttelsestiltak, herunder totalfredning av en bestand av en art. Myndigheten er ikke delegert. Det er et vilkår for fredning at bestanden antas å ha genetiske særtrekk. Ettersom utgangspunktet i naturmangfoldloven er at alle dyr, unntatt virvelløse dyr, er fredet mot høsting og annet uttak med mindre annet framgår av viltloven eller lakse- og innlandsfiskloven, vil bestemmelse først og fremst være relevant for planter, sopp og virvelløse dyr. Bestemmelsen gir ikke adgang til å verne leve- eller voksesteder for arten, men kun til å regulere tiltak som direkte rammer individene.

Bestemmelser om fredning fantes i naturvernloven 1970 §§ 13 og 14. Fem av artene som er omfattet av oppdraget er fredet etter disse bestemmelsene (sibirstjerne – *Eurybia sibirica* (syn. *Aster sibiricus*), kolavalmue – *Papaver lapponicum*, læstadiusvalmue – *Papaver radicum laestadianum*, Sibirnattfiol – *Lysichiton oligantha* (syn. *Platanthera obtusata* ssp. *oligantha*) og sylmose – *Atractylodes alpinus*).

Fredning er i første rekke egnet der en plante, sopp eller et virvelløst dyr trues av direkte etterstrebelser. Direktoratene kan ikke se at fredning etter § 25 vil være et relevant virkemiddel for noen av artene som omfattes av dette oppdraget, ettersom direkte etterstrebelser per i dag ikke er noen større trussel for noen av artene som ikke allerede er fredet.

1.1.1.5 Kvalitetsnormer

Etter naturmangfoldloven § 13 kan Kongen fastsette retningsgivende kvalitetsnormer for naturmangfold. Dette kan for eksempel være mål for forekomst av en art eller for utbredelsen eller den økologiske tilstanden for en naturtype. Normen er ikke rettslig bindende, men kan være et moment i skjønnsutøvelsen ved vedtak etter sektorregelverk. Der er per i dag etablert kvalitetsnormer for villaks.

Der det er fare for at målene i en kvalitetsnorm ikke nås, skal miljøforvaltninga i samråd med andre myndigheter utarbeide en plan for hvordan målet likevel skal nås.

Grenseverdier for forurensing og kvalitetsmål for vassdrag og grunnvann, fastsettes ikke etter naturmangfoldloven § 13, men etter forurensningsloven eller vannressursloven.

Kvalitetsnormer etter naturmangfoldloven § 13 utløser i seg selv ingen nye tiltak. Direktoratene anser derfor ikke dette som et tilstrekkelig virkemiddel for noen naturtyper eller arter der tiltak er påkrevd. For arter eller naturtyper der utviklinga har snudd i positiv retning, kan imidlertid kvalitetsnormer vurderes.

1.1.2 Plan- og bygningsloven

Gjeldende lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) ble vedtatt 27. juni 2008. Ikrafttreddelsen har skjedd gradvis.

Lovens formål er etter § 1-1 å fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner. I det sistnevnte ligger det en klar føring om at loven skal bidra til å ivareta naturmangfoldet i tråd med regelen i Grunnloven § 112. Loven er det viktigste virkemiddelet for arealbruk i Norge, ved at den regulerer hvor og hvordan "tiltak" kan gjennomføres. Med tiltak menes etter § 1-6 alle typer bygge- og konstruksjonsarbeider og terrenginngrep. Andre arealbruksendringer kan også regnes som tiltak, dersom de er i strid med fastsatte planformål eller hensynssoner. Myndighetene gis gjennom loven mulighet til å fastsette planer som, innenfor rammer angitt i loven, gir generelle regler for hvilke tiltak som kan gjennomføres i et område. Videre får myndighetene gjennom regler om byggesaksbehandling mulighet til å kontrollere og til en viss grad styre hvordan det enkelte tiltaket blir gjennomført. Kommunen er i utgangspunktet ansvarlig myndighet både for å fastsette planer og for å foreta byggesaksbehandling.

Det geografiske virkeområdet for loven er landterritoriet og sjøterritoriet ut til én nautisk mil utenfor grunnlinja.

Loven gir kommunen myndighet til å fastsette generelle regler for arealbruk. Dette skjer gjennom arealplanlegging, hvor kommunen setter av arealer til bruk og vern. Virkemidler i arealplanleggingen omfatter arealformål, hensynssoner, bestemmelser og retningslinjer. Kommunen behandler videre søknader knyttet til de fleste typer enkelttiltak. Utfallet av byggesaksbehandlinga er i stor grad lovbundet – søker har etter § 21-7 i utgangspunktet krav på å få tillatelse dersom tiltaket er i tråd med planformålet, planbestemmelser og bestemmelsene etter loven forøvrig.

I utgangspunktet gir plan- og bygningsloven kommunen gode muligheter til å bevare forekomster av truede naturtyper og biotoper for truede arter mot de fleste typer omdisponering av areal. Loven kan dermed langt på veg være et egnet virkemiddel, der trusselen mot arten eller naturtypen er omdisponering av eksisterende forekomster. Plan- og bygningslovens virkemidler gir også kommunen mulighet til å ivareta et utvalg av potensielle leveområder for truede arter.

Innholdet i planen er, innenfor lovens relativt vide rammer, i utgangspunktet opp til kommunens eget skjønn. Det er kommunen som må vurdere hvilke virkemidler og kombinasjoner av virkemidler som er best egnet i hver enkelt plansak. Planleggingen skal imidlertid skje innenfor rammer av overordnede nasjonale føringer, og statlig eller regionalt organ kan fremme innsigelse hvis et planforslag kommer i konflikt med naturtyper eller arter som vurderes å være av nasjonal eller vesentlig regional verdi. I henhold til føringer i rundskriv T-2016-2 fra Klima- og miljødepartementet, skal alle truede arter og naturtyper regnes å ha nasjonal verdi. Ved en innsigelse vil plansaken bli behandlet av Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Departementet vil da måtte ta den endelige avveininga av hvordan hensynet til den truede arten eller naturtypen skal veies mot andre samfunnshensyn. Innsigelsesinstituttet vil dermed kunne bidra beskytte artene og naturtypene som omfattes av oppdraget mot tiltak som krever planendring. Dette forutsetter imidlertid at hensynet til de aktuelle artene eller naturtypen vektlegges tilstrekkelig tungt i den samlede vurderinga av samfunnshensyn.

Kommunen har etter § 19-2 adgang til å gi dispensasjon fra bl.a. arealplan ut i fra skjønnsmessige vurderinger.

Plan- og bygningsloven gir gode muligheten til å ivareta truet natur. Hensynet til naturmangfold er imidlertid bare ett av mange hensyn som skal vektlegges i den enkelte saken og forskjellige naturmangfoldshensyn må av og til veies mot hverandre. Direktoratene mener derfor at tydelige statlige styringssignaler er en forutsetning for at plan- og bygningsloven skal kunne brukes til å ivareta artene og naturtypene som er omfattet av oppdraget. Bruk av virkemidlene utvalgte naturtyper og prioriterte arter kan være et slikt tydelig statlig styringssignal.

Det kan ta tid for kommunene å innarbeide hensynet til de artene og naturtypene som omfattes av oppdraget i arealplanene sine. Fram til nye planer foreligger vil de gamle planene være gjeldende og gi rammene for arealbruken, selv om hensynet til arten eller naturtypen ikke er vurdert. Plan- og bygningsloven vil dermed være mindre egnet som virkemiddel der det haster å sikre områdene for en art eller naturtype. Også her kan imidlertid særskilt regulering av utvalgte naturtyper eller prioriterte arter til en viss grad avhjelpe problemet, ved at de gir sikring fram til ny plan eventuelt foreligger.

1.1.3 Forurensningsloven med forskrifter

Forurensningsloven (lov om vern mot forurensninger og om avfall) trådte i kraft 1. oktober 2010. Loven har etter § 1 som formål blant annet å verne det ytre miljø mot forurensning, å redusere eksisterende forurensning og å redusere mengden avfall. Loven skal blant annet sikre at forurensninger og avfall ikke skader naturens evne til produksjon og selvfornyelse.

Loven gjelder for territoriet, jf. § 3. Loven regulerer til en viss grad også virksomhet i norsk økonomisk sone, blant annet virksomhet i forbindelse med leting etter og utvinning av olje og gass, jf. § 4.

Utgangspunktet etter lovens § 7 er at det gjelder et alminnelig forbud mot virksomhet som kan medføre fare for forurensning. Som forurensning regnes etter § 6 tilførsel av fast stoff, gass eller væske til luft, vann eller i grunnen, støy og rystelser, lys og annen stråling samt påvirkning av temperaturen, dersom dette kan være til skade eller ulempe for miljøet.

Forurensningsloven § 8 og forskrifter etter § 9 gjør imidlertid en rekke unntak fra det alminnelige forbudet mot å forurense. Etter § 8 er blant annet vanlig forurensning fra fiske, jordbruk og skogbruk

tillatt i den utstrekning det ikke er gitt særlige forskrifter. I tredje ledd er det gitt et generelt unntak for forurensning som ikke kan medføre nevneverdig skade eller ulempe.

Endelig kan forurensningsmyndigheten gi særskilt tillatelse til forurensende virksomhet etter § 11. Avgjørelsen av om det skal gis tillatelse beror på en skjønnsmessig vurdering, der det skal legges vekt på forurensningsmessige ulemper ved tiltaket sammenholdt med de fordeler og ulemper tiltaket forøvrig vil medføre. Hensynet til truet natur er dermed et relevant moment i vurderinga, men det må veies opp mot andre hensyn, herunder de samfunnsmessige fordelene ved tiltaket.

Ettersom ny forurensende virksomhet som hovedregel krever tillatelse, vil forurensningsloven § 11 være et egnet virkemiddel for å forhindre at forekomster av arter eller naturtyper påvirkes negativt av nye punktutslipp. Loven gir også en viss adgang til å omgjøre en allerede gitt tillatelse dersom skaden eller ulempene viser seg å bli vesentlig større enn ventet da tillatelsen ble gitt, jf. § 18. Ettersom spørsmålet om tillatelse skal gis avgjøres etter en helhetlig vurdering av fordeler og ulemper der hensynet til truet natur må veies opp mot andre hensyn, forutsettes det imidlertid at hensynet til de aktuelle artene og naturtypene tillegges tilstrekkelig vekt. Direktoratene mener derfor virkemiddelet kun vil være effektivt få å ivareta særskilte arter eller naturtyper, dersom det kombineres med tydelige styringssignaler for eksempel i form av å prioriterte arter og utvalgte naturtyper.

1.1.3.1 Forskrifter under forurensningsloven

Der mange små, likeartede tiltak til sammen utgjør et forurensningsproblem, er forurensningslovens system at forurensningen reguleres i forskrift.

Forurensningsforskriften kapittel 22 forbyr all mudring og dumping fra skip, men gir mulighet for dispensasjon. Momentene i vurderinga av om det skal gis dispensasjon er de samme som etter forurensningsloven § 11.

Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav er hjemlet blant annet i forurensningsloven § 9, jordlova §§ 3 og 11 og vedlegg til EØS-avtalen. Forskriften setter krav til lagring og bruk av gjødselvarer av organisk opphav for å hindre unødvendig forurensning. Det gis blant annet generelle regler om når og hvor det er tillatt å spre organisk gjødsel. Gjødselvarereforskriften kan være et egnet virkemiddel til ivareta naturtyper som trues av næringsavrenning fra landbruket.

Vannforskriften er omtalt i eget kapittel nedenfor.

1.1.4 Hjorteviltforskriften

Hjorteviltforskriften er hjemlet i viltloven. Forskriften har etter § 1 som formål at forvaltninga av hjortevilt ivaretar bestandenes og leveområdenes produktivitet og mangfold. Det skal legges til rette for en lokal og bærekraftig forvaltning med sikte på nærings- og rekreasjonsmessig bruk av hjorteviltressursene. Forvaltninga skal videre sikre bestandsstørrelser som fører til at hjorteviltet ikke forårsaker uakseptable skader og ulemper på andre samfunnsinteresser. Forskriften § 3 pålegger kommunene å fastsette mål for utviklinga av bestandene av elg, hjort, rein og rådyr. Etter § 4 bør kommunene samarbeide om felles mål, når det er hensiktsmessig å samordne bestandsplanlegginga. Målet skal blant annet ta hensyn til skader på naturmangfold. Gjennom tildeling av fellingstillatelser og godkjenning av bestandsplaner, kan kommunen styre avskytinga av hjortevilt for å regulere bestanden i tråd med målene.

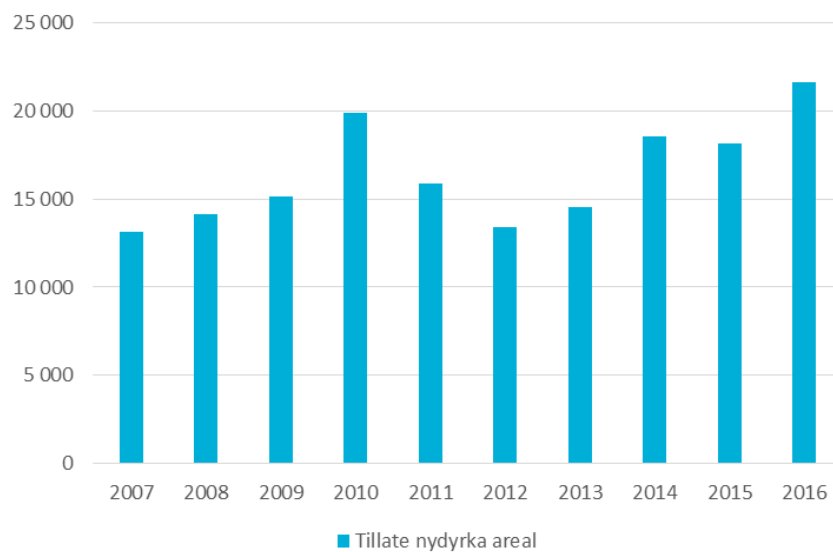
1.1.5 Jordlova § 11 med forskrifter

Jordlova § 11 hjemler blant annet nydyrkingsforskriften og landbruksveiforskriften.

Forskrift om nydyrking

Formålet med nydyrkingsforskriften er å sikre at nydyrking skjer på en måte som tar hensyn til natur- og kulturlandskap. Det skal legges vekt på hensynet til miljøverdier som biologisk mangfold, kulturminner og landskapsbildet.

Nydyrkingstiltak er søknadspliktig, og det er kommunene som behandler søknader om godkjenning av plan for nydyrking. Ved behandling av søknaden, skal kommunen veie natur- og kulturlandskapsverdiene opp mot behovet for å styrke driftsgrunnlaget for driftsenheten. Kommunene behandlet 964 søknader om nydyrking i 2016. Ni av disse fikk avslag. I alt ble 21.612 dekar godkjent for nydyrking i 2016 (se figur 1) (KOSTRA).

Figur 1: Antall dekar tillatt for nydyrking i perioden 2007 - 2016 (KOSTRA).

Nydyrkingsforskriften har vært ute på høring med forslag om forbud mot nydyrking av myr. Dette med bakgrunn i klimahensyn. Forskriften er generell uten spissing mot særskilte naturtyper eller arter.

Landbruksveiforskriften

Landbruksveiforskriften er hjemlet i jordlova og skogbrukslova. Formålet med forskriften er blant annet å sikre at det ved planlegging og bygging av landbruksveier tas hensyn til miljøverdier som naturmangfold, landskap, kulturminner og friluftsliv.

Det er trolig lite hensiktsmessig å si noe om særskilte arter eller naturtyper i forskrift, men det kan eventuelt gjøres i rundskriv eller veiledning.

1.1.6 Skogbrukslova med forskrifter

Skogbruksloven med tilhørende bærekraftsforskrift og skogbrukets miljøsertifisering gjennom Norsk PEFC Skogstandard danner til sammen systemet for miljøhensyn i skogbruket. Loven bygger på prinsippet om frihet under ansvar. Utgangspunktet er dermed at grunneier står fritt til å utføre skogbrukstiltak, og trenger som hovedregel ikke å søke om å utføre skogbrukstiltak i egen skog. Samtidig plikter grunneieren å ha oversikt over miljøverdiene i sin skog og ta hensyn til disse ved

gjennomføring av alle tiltak i skogen, jf. skogbruksloven § 4. Skogeieren skal også utføre tiltak slik at de er i tråd med lov og forskrift.

Etter skogbruksloven § 6 kan kommunen nekte skogeier å plante i skogløse områder, skifte treslag, grøfte, gjødsle eller bruke plantevernmidler dersom kommunen finner det nødvendig for å hindre store negative effekter på miljøverdiene.

Kommunen kan også innføre meldeplikt for planlagt hogst, foryngingstiltak og stell etter skogbruksloven § 11, når det er nødvendig for å ha kontroll over at loven blir fulgt. Meldeplikten kan gjelde en eller flere skogeiere i hele eller deler av kommunen. Bestemmelsen omfatter alle tiltak i skogen, og kommunen skal selv vurdere hva slags tiltak som skal være meldepliktige, jf. Ot.prp. nr.28 (2004-2005) s. 84.

Etter § 13 kan departementet ved forskrift beslutte å sette strengere restriksjoner på skogbehandlingen i skogområde enn loven ellers gir hjemmel til. Dette gjelder skogområde som er av særlig miljøverdi knyttet til biologisk mangfold og hvor skogbehandling kan føre til vesentlig skade eller ulempe for disse verdiene.

Grunneiers plikter etter bærekraftforskriften

Forskrift om bærekraft § 5 angir en rekke miljøhensyn skogeier plikter å ta. Skogeier skal blant annet sørge for at verdiene i viktige livsmiljøer og nøkkelbiotoper blir tatt vare på i samsvar med retningslinjene i PEFC Skogstandard, jf. forskriftens § 5 første ledd. Videre forbyr forskriften nygrøfting av myr og sumpskog. Bestemmelsen omfatter også en rekke andre miljøkrav. Blant annet plikter skogeiere å:

- melde ved skogreising på snaumark og skifte av treslag på sammenhengende areal over 100 dekar,
- søke om godkjenning fra kommunen ved utsetting av utenlandske treslag (dette følger også av forskrift om utsetting av utenlandske treslag),
- søke om godkjenning fra kommunen dersom grunneier planlegger å skifte treslag i edellauvskog (unntak for eikeskog av lav og middels bonitet),
- ved forynging av barskog skal det tas sikte på et minimum på 10 % lauvtre,
- skifte av treslag i edellauvskog må godkjennes av kommunen (unntak for eikeskog av lav og middels bonitet),
- rydde kvist og hogstavfall fra bekker, elver og vann etter hogst,
- utbedre eventuelle kjøreskader etter skogsdrift,
- sette igjen minst 5 stormsterke trær per hektar (primært de eldste trærne) som livsløpstre etter hogst, samt at hogst skal tilpasses landskapet,
- benytte lukket hogstform der de biologiske, økonomiske og tekniske forholdene ligger til rette for det,
- ta vare på den økologiske funksjonen i kantsoner mot vann og vassdrag og mellom skog og annen mark ved hogst.

Skogbruksplanlegging med miljøregistreringer

Skogbruksplanlegging med miljøregistreringer gjennomføres med tilskudd fra staten og er skogforvaltningens virkemiddel for å oppnå intensjonene om et bærekraftig skogbruk.

Miljøregistrering i skog (MiS) er skogbrukssektorens kartleggingsmetodikk for å registrere miljøverdier i tilknytning til skogbruksplanleggingen. Hovedmålet for metodikken er å bedre

kunnskapsgrunnlaget og forvaltningen av biologisk mangfold i skog gjennom å registrere viktige livsmiljøer for rødlistede arter. Dataene fra disse registreringene er offentlig tilgjengelige i Kilden hos NIBIO.

De registrerte livsmiljøene danner grunnlaget for etablering av nøkkelbiotoper. En nøkkelbiotop er et forvaltningsareal som inkluderer ett eller flere livsmiljø, gjerne med en buffersone rundt. Disse nøkkelbiotopene skal forvaltes i henhold til bestemmelsene i forskrift om bærekraftig skogbruk og retningslinjene i sertifiseringssystemet Norsk PEFC-Skogstandard, i disse inkluderes også truede naturtyper. Siden 2001 har det blitt avsatt rundt 900.000 dekar med nøkkelbiotoper. Det gis tilskudd i størrelsesorden 25-30 mill. NOK til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer, det utgjør 40-60 % av de totale kostnadene.

Landsskogtakseringen

I snart 100 år har de norske skogressursene blitt overvåket gjennom Landsskogtakseringen. Dette gir verdifulle data for den langsiktige forvaltningen av skogressursene. Tilstand og utvikling over tid er viktig informasjon for å få en relevant innretning av virkemiddelbruken.

1.1.7 Havressurslova

Havressursloven regulerer alle sider av fiske på de artene som behandles i dette oppdraget og de påvirkningene fisket kan gi på korallrev som er den eneste naturtypen som fiskeri kan komme i berøring med. Hjemlene kan brukes til å forby eller begrense fiskeri i enkelte områder, av enkelte arter samt regulere tillatt bifangst.

All fangst av sjøpattedyrene som behandles er forbudt og det er med et lite unntak ikke noe direktefiske på uer eller pigghå. Disse artene er på den norske rødlisten og bifangsten er strengt regulert. Disse to artene behandles på de to årlige reguleringsmøtene som omfatter alle arter som fiskes kommersielt og endelige regler fastsettes av Nærings- og fiskeridepartementet.

Korallrev er beskyttet gjennom forskrift om utøvelse av fisket, § 66, Forbud mot å fiske i nærheten av korallrev. Det er forbudt å ødelegge rev med hensikt og det skal utvises særlig aktsomhet i fiske i nærheten av kjente korallrev.

18 områder med korallrev er stengt for flere former for fiske gjennom forskrift om beskyttelse av korallrev mot ødeleggelser som følge av fiskeriaktivitet. Beskyttelsen omfatter alle former for tråling og i noen tilfeller er alle redskaper forbudt.

Det tredje regelsettet som beskytter korallrev er forskrift om fiske med bunnredskap som pålegger fartøy en rapporteringsplikt dersom de får mer enn 30 kilo korall i den enkelte fangst. Fartøyet skal i tillegg flytte minst 2 nm fra den posisjonen der fangsten skjedde.

1.1.7.1 Akvakulturloven og underliggende forskrifter

Akvakulturloven gjelder produksjon av akvakultur og har som formål å fremme akvakulturnæringens lønnsomhet og konkurransekraft innenfor rammene av en bærekraftig utvikling og bidra til verdiskapning på kysten, jf. loven § 1. Loven regulerer og setter krav til akvakulturproduksjon i tildelings-, drifts- og avslutningsfasen og gir hjemler for å pålegge tiltak og fastsette forskrifter til nærmere regulering av produksjonen. Flere bestemmelser ivaretar miljøhensyn. Akvakulturloven § 10 bestemmer at akvakultur skal etableres, drives og avvikles på en miljømessig forsvarlig måte (miljønormen). Miljømessig forsvarlig betyr blant annet at akvakultur skal være forsvarlig både i forhold til forurensning og økologiske effekter, herunder på biologisk mangfold, jf. Ot. prp. nr. 61 (2004-2005). Den rettslige standarden er dynamisk i den grad at innholdet i denne hjemmelen endrer

seg med økt kunnskap. Akvakulturloven § 10 gir også hjemmel til å i enkeltvedtak eller forskrift gi nærmere bestemmelser for å sikre miljømessig forsvarlig akvakultur.

Utgangspunktet etter akvakulturloven er at det er forbud mot å drive akvakultur uten tillatelse, jf. akvakulturloven § 4. Det følger av akvakulturloven § 6 at tillatelse til akvakultur kan tildeles dersom det er miljømessig forsvarlig, ikke i strid med verneplan eller kommuneplan, det er foretatt en avveining av arealinteresser og det er gitt nødvendige sektortillatelser. Miljømessig forsvarlighet må bygge på kunnskap på tildelingstidspunktet om hva som berøres av det spesifikke tiltaket. Dette betyr at lokalisering av akvakulturanlegg kan styres vekk fra områder med forekomster av arter eller naturtyper som behandles i denne saken. Det er fastsatt flere forskrifter om tildeling av akvakulturtillatelse som setter krav til søknad og nærmere kriterier for innvilgelse av søknad. Fiskeridirektoratet er den nasjonale tildelingsmyndigheten for akvakultur mens fylkeskommunene er delegert myndighet til å fatte vedtak om klarering av lokalitet etter akvakulturloven § 6.

En akvakulturtillatelse kan i henhold til akvakulturloven § 9 a endres dersom dette er nødvendig ut i fra hensynet til miljøet. Ny kunnskap om påvirkninger på arter eller naturtyper som behandles i denne saken kan etter en konkret vurdering for eksempel lede til at produksjonen reduseres. Akvakulturloven § 10 kan også benyttes som hjemmel for å fatte vedtak for å sikre miljømessig forsvarlig akvakultur dersom det er nødvendig i saker med ny kunnskap om forekomster av arter eller naturtyper som behandles i denne saken. Aktuelle tiltak som kan pålegges kan være flytting av lokalitet eller fisk, nedskrivning av biomasse og utvidet brakklegging av en lokalitet. Fiskeridirektoratet er vedtaksmyndighet.

Akvakulturdriftsforskriften er blant annet hjemlet i akvakulturloven § 10 og gjelder drift av akvakulturanlegg. Forskriften inneholder konkrete krav som er relevante dersom det foreligger forekomster av arter eller naturtyper som behandles i denne saken. Eksempler er akvakulturdriftsforskriften § 5 om miljømessig forsvarlig drift, §§ 15 og 15a om bruk av legemidler og kjemikalier og §§ 35 og 36 om miljøovervåking og tiltak ved uakseptabel miljøtilstand. Fiskeridirektoratet er tilsyns- og vedtaksmyndighet for krav knyttet til miljø i forskriften, jf. akvakulturdriftsforskriften § 67, første ledd og kan fatte vedtak for å gjennomføre bestemmelsene knyttet til miljø.

1.1.8 Regelverk som gjelder for Svalbard

Som det framgår over er Svalbards land- og sjøterritorium unntatt fra virkeområdet for flere av de omtalte lovene. Virkemidler for å ta vare på trua natur følger i stedet i Svalbardloven og Svalbardmiljøloven

1.1.8.1 Eiendomsrett etter Svalbardloven

Svalbardloven regulerer generelt i hvilken grad Norsk rett gjelder for Svalbard. Utgangspunktet etter § 2 er at norsk privatrett, strafferett og straffeprosessrett gjelder for Svalbard, men at annen lovgivning kun gjelder der det er særskilt fastsatt i loven.

Etter § 4 har Kongen myndighet til å fastsette forskrifter på en rekke områder, herunder om skipsfart og annen samferdsel, om turisme, om bergverksdrift, om saltvannsfiske, fangst av ikke stedeagne sjøpattedyr og annen næringsdrift.

Etter svalbardloven § 22 er all grunn som ikke er tilkjent noen etter svalbardtrakten undergitt statens eiendomsrett. Dette innebærer at staten eier så å si all grunn utenfor bosetningene på Svalbard. Staten behøver dermed som hovedregel ikke særskilt hjemmel for å gjennomføre fysiske tiltak med mindre tiltaket er i strid med annet regelverk.

1.1.8.2 Svalbardmiljøloven

Svalbardmiljøloven har som formål å opprettholde et tilnærmet uberørt miljø på Svalbard når det gjelder sammenhengende villmark, landskap, flora, fauna og kulturminner. Loven inneholder blant annet regler om verneområder, beskyttelse av flora og fauna, arealplanlegging og ferdsel og forurensning.

Lovens kapittel III inneholder hjemler for å opprette verneområder i kategoriene nasjonalpark, naturreservat og verneområder for biotoper eller geotoper. Regelverket tilsvarer i stor grad de tilsvarende reglene i naturmangfoldloven, herunder gis Sysselmannen hjemmel for å foreta skjøtsel. Det er opprettet 29 verneområder som dekker 65,3 % av landarealet og 86,6 % av territorialfarvannet. Verneområdene dekker store deler av Spitsbergen og alle de andre hovedøyene i sin helhet.

Kapittel IV og V gir regler som i utgangspunktet freder all flora og fauna mot skade og uttak.

Kapittel VI og VII gir regler om arealplanlegging og virksomheter med konsekvens for miljøet. I utgangspunktet gjelder bestemmelsene om plan bare i planområder angitt i forskrift. Per i dag er det opprettet planområder for Longyearbyen, Svea, Ny-Ålesund, Barentsburg, Pyramiden og Colesbukta. Reglene gir planmyndigheten myndighet til å avsette kartfestede områder til forskjellige arealformål og å fastsette bestemmelser.

I områder med arealplan skal all ny virksomhet være i tråd med arealformålet og bestemmelsene. Før virksomheten kan settes i gang må den meldes til planmyndigheten. Dersom virksomheten kan få betydning for naturmiljøet utenfor planområdet, eller den kan ha betydelig og langvarig virkning for miljøet kreves det også tillatelse fra Sysselmannen.

I områder uten gyldig arealplan kreves det tillatelse fra Sysselmannen blant annet for alle terrenginngrep, for virksomhet som kan volde forurensning og for innretninger eller anlegg som kan virke inn på landskapet.

Direktoratene legger til grunn at Svalbardmiljølovens virkemidler i stor grad kan benyttes der trusselen mot en art/naturtype er menneskelig aktivitet på Svalbard.

1.1.9 Vannforskriften

Vannforskriften er hjemlet i forurensningsloven, plan- og bygningsloven og vannressursloven. Forskriften gjennomfører Norges forpliktelser etter EØS-avtalen.

Forskrift om rammer for vannforvaltningen (vannforskriften) har som mål at vassdrag og kystvann i Norge oppnår minst god økologisk og kjemisk tilstand innen de frister som er fastsatt i forskriften. Til grunn for miljømålene ligger de økologiske forhold i vann. Målet skal nås ved helhetlig planlegging, med utarbeidelse av regionale forvaltningsplaner med tilhørende tiltak for å nå de konkret fastsatte miljømålene.

Miljømålet bygger på økologiske forhold i vann og er nærmere beskrevet i nasjonalt klassifikasjonssystem. Systemet baseres på et sett med bioindikatorer, som i stor grad tar utgangspunkt i mengde og sammensetning av vanlige typespesifikke akvatiske arter, og et sett med abiotiske støtteparametere. Ulike indekser uttrykker de mest sensitive bioindikatorene for en gitt påvirkning.

Systemet er basert på *vanlige* vannlevende arter, såkalte biologiske kvalitetselementer som i elver er avgrenset til vannvegetasjon, bunndyr og fisk som kvalitetselement, og tar i utgangspunktet ikke hensyn til mer sjeldne eller truede arter og naturtyper. Det vil si at resultatet av undersøkte indikatorer kan tilsi svært god økologisk tilstand, selv om tilstanden for mer sjeldne eller truede arter ikke er tilfredsstillende. Det motsatte kan også være tilfelle – at tilstanden i vannforekomsten er dårlig, men god for sjeldne eller truede arter og naturtyper. Hvorvidt vannforskriften er et egnet virkemiddel vil derfor måtte vurderes konkret. Klassifiseringssystemet og inndeling i vannforekomster inneholder minimumskrav, mens det for sjeldne arter kan være behov for andre tiltak for å sikre bestandene på sikt. Der det foreligger strengere miljømål skal de legges til grunn, jf. vannforskriftens § 13.

Vannforekomster som er så påvirket av tunge samfunnsnyttige fysiske inngrep at det ikke er samfunnsmessig forsvarlig å gjenopprette minst god økologisk tilstand kan utpekes til sterkt modifiserte vannforekomster (SMVF). Miljømål for slike vannforekomster blir godt økologisk potensiale, og god kjemisk tilstand, som er mindre ambisiøse miljømål.

Forskriften gir også anledning til å utsette måloppnåelsen eller vedta mindre strenge miljømål, på nærmere bestemte vilkår, dersom det vil være umulig eller uforholdsmessig kostnadskrevende å nå målet om god tilstand eller godt potensial.

1.1.10 Lakse- og innlandsfiskeloven med forskrifter

Lov 15. mai 1992 nr. 47 om laksefisk og innlandsfisk m.v. (lakse- og innlandsfiskeloven) har som formål å sikre at naturlige bestander av anadrom (sjøvandrende) laksefisk, innlandsfisk og deres leveområder samt andre ferskvannsorganismer forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven, og slik at naturens mangfold og produktivitet bevares.

1.1.10.1 Forskrift om fysiske tiltak i vassdrag

Forskrift om fysiske tiltak i vassdrag er hjemlet i lov om laksefisk og innlandsfisk § 7.

Etter forskriften kan fysiske tiltak som kan forringe eller endre produksjonsforholdene for fisk eller andre ferskvannsorganismer ikke gjennomføres uten tillatelse fra miljømyndighetene. Dette gjelder likevel ikke for tiltak som krever konsesjon etter vassdragslovgivninga.

Forskrift om utsetting av fisk og andre ferskvannsorganismer for kultiveringsformål

Det er i henhold til *forskrift om utsetting av fisk og andre ferskvannsorganismer* forbudt å sette ut anadrome laksefisk og innlandsfisk, herunder levende rogn eller unger av disse artene for kultiveringsformål, i vassdrag, fjorder og havområder, samt andre levende organismer i vassdrag, jfr. § 1. Tillatelse kan bare gis til utsetting av organismer av stedegen stamme.

1.1.11 Vassdragslovgivningen (vannressursloven og vassdragsreguleringsloven)

Mange av landets vassdrag er regulert til kraftproduksjon eller berørt av andre vassdragstiltak (dammer, vannuttak m.m.). Bygging og drift av nye vassdragsanlegg, inkludert vannkraftanlegg, er normalt underlagt konsesjonsplikt i henhold til vassdragsreguleringsloven (større reguleringer, overføringer og kraftverk) eller vannressursloven (alle andre vassdragstiltak som kan være til nevneverdig skade eller ulempe for allmenne interesser i vassdraget eller sjøen). Vurderinga av om det skal gis konsesjon skjer etter en avveining av om fordelene ved tiltaket overstiger skader og ulemper for allmenne og private interesser som blir berørt.

Det finnes også mange tiltak i vassdrag som ikke er konsesjonspliktige. Etablerte tiltak som ikke var underlagt konsesjonsplikt etter vassdragsloven kan fortsette uten konsesjon etter vannressursloven.

Etter bestemmelsene om samordning i vannressursloven § 20, kan videre tiltak som krever tillatelse etter annet lovverk unntas fra konsesjonsplikt. Dette er blant annet gjort for etablering av kulverter, bekkelukkinger, utfyllinger med mer.

Revisjon av konsesjonsvilkår etter vregl. § 8

Etter vassdragsreguleringsloven § 8 kan en konsesjon tas opp til revisjon når det har gått 30 år. Å revidere konsesjonsvilkår innebærer å modernisere eller ajourføre vilkårene. Hovedhensikten er å forbedre miljøtilstanden i de regulerte vassdragene. Gjennom revisjonsprosessen kan vassdragsmyndighetene sette nye vilkår som kan bidra til å rette opp miljøskader og ulemper som har oppstått som følge av reguleringen. Dette er særlig aktuelt ved skader og ulemper som ikke var forutsett på konsesjonstidspunktet eller som i dag vurderes annerledes som følge av endrede samfunnsforhold og verdsetting av miljøkvaliteter. Revisjonen skal også gi anledning til å oppheve vilkår som har vist seg å være urimelige, unødvendige eller som ikke har vært hensiktsmessige. Det er vilkårene som kan revideres, og ikke selve konsesjonen. Merk også at høyeste regulerte vannstand (HRV) og laveste regulerte vannstand (LRV) ikke er gjenstand for revisjon. Enkeltkonsesjoner kan også ha vilkår om revisjonsadgang. Det er utarbeidet en rapport for å prioritere miljøverdier med størst og mest kostnadseffektivt potensial for miljøforbedring gjennom vilkårsrevisjoner: [NVE-rapport 49/2013](#). Ellers er de vedtatte miljømålene i forvaltningsplanene er retningsgivende for sektorenes videre arbeid med å forvalte vannressursene.

Omgjøring av vilkår, vannressursloven § 28

I særlige tilfeller kan vassdragsmyndigheten oppheve eller endre vilkår eller sette nye vilkår av hensyn til allmenne eller private interesser. Det skal tas hensyn til det tap som en endring vil påføre konsesjonshaveren og de fordeler og ulemper som endringen for øvrig vil medføre, jf. vannressursloven § 28. Bestemmelsen gir myndighetene mulighet til å forbedre miljøtilstanden også i utbygde vassdrag der de aktuelle konsesjonene ikke har alminnelig revisjonsadgang.

Innkalling til konsesjonsbehandling, vannressursloven § 66

Vannressursloven trådte i kraft 1.1.2001 og gjelder for alle tiltak i vassdrag og grunnvann. Vassdragstiltak som ble bygget ut før dette, kan fortsette uten konsesjon etter vannressursloven, dersom de ikke trengte konsesjon etter tidligere lovgivning. I særlige tilfeller kan vassdragsmyndigheten kalle inn eldre vassdragstiltak som ikke var underlagt konsesjonsplikt etter vassdragsloven til konsesjonsbehandling etter vannressursloven § 66. Dette gir mulighet til å sette vilkår for videre drift og til å innføre vilkår, men kan også resultere i at konsesjon avslås slik at anlegget må legges ned.

Pålegg i medhold av konsesjonsvilkår

Konsesjonsplikt etter vannressursloven og vassdragsreguleringsloven foreligger når tiltaket kan være til nevneverdig skade eller ulempe for allmenne interesser i vassdraget. Når det blir gitt konsesjon til tiltak i vassdrag, stilles en rekke vilkår. Konsesjonsvilkårene regulerer først og fremst forholdet mellom konsesjonæren og allmenne interesser (f.eks. hensynet til landskap og naturmangfold). Noen vilkår følger av konkrete bestemmelser i lovverket, mens andre utformes individuelt for det enkelte tiltaket. Forholdet til grunneierinteresser reguleres ikke av konsesjonsvilkår, men avgjøres mellom de berørte partene og konsesjonæren eller ved skjønn.

Aktuelle tiltak kan pålegges av vassdragsmyndigheten gjennom konsesjonsvilkårene og vil være ulike typer vannføring, magasinutfylling, terskler, biotopiltak, erosjonssikring og undersøkelser. Konsesjonæren kan pålegges å slippe vann forbi dam eller inntak som et avbøtende tiltak knyttet til

viktige allmenne interesser som naturtyper, dyr og friluftsliv. Vassdragsmyndigheten kan også sette krav for å sikre en viss vannføring nedstrøms utløpet og for å sikre myke overganger mellom vannføringer. Konsesjonæren kan også pålegges lokkeflommer for å trigge oppvandring av gytefisk. Vilkår om magasininfylling er mest aktuelt for å avbøte ulemper knyttet til friluftsliv, men kan også være rettet mot andre forhold. Konsesjonæren kan bli pålagt å bygge terskler og andre tilsvarende biotoptiltak for å avbøte skader på f.eks. fiskebestander. Terskler kan også pålegges bygget av rent estetiske årsaker eller av hensyn til friluftsliv. Videre kan konsesjonæren pålegges å gjennomføre etterundersøkelser for å dokumentere konsekvensene av vassdragstiltakene. Gjennom vilkåret om hydrologiske undersøkelser kan konsesjonæren pålegges å etablere en hydrologisk målestasjon eller undersøkelser for å dokumentere vannføring i elv eller vannstand i magasin. Moderne konsesjoner etter vassdragslovgivningen inneholder også naturforvaltningsvilkår som gir Miljødirektoratet eller Fylkesmannen hjemmel for å pålegge konsesjonær f.eks. fiskeundersøkelser, biotoptiltak etc. Felles for pålagte tiltak og undersøkelser er at disse skal være direkte relatert til virkningen av tiltaket, og skal stå i forhold til omfanget av påvirkningen.

Restaurering av vassdrag og flomsikring

Det er vannressursloven som er den viktigste loven når det gjelder gjennomføring av fysiske tiltak i vassdrag. Det foreligger ingen hjemmel i vannressursloven som kan pålegge grunneier eller andre å gjennomføre restaureringstiltak. Dette vil være frivillige tiltak, som f.eks. kan stimuleres gjennom tilskuddsmidler. Det er heller ingen hjemmel i vannressursloven til å ekspropriere grunn for å gjennomføre nødvendige sikringstiltak eller restaureringstiltak. Dette må eventuelt gjøres gjennom kommunal planlegging og vedtak etter plan- og bygningsloven (pbl).

Når man ønsker å gjennomføre et restaurerings- eller miljøtiltak, bør det planlegges, f.eks. som en reguleringsplan. NVE gir uttalelse og råd til fysiske tiltak som ønskes gjennomført i vassdrag, der vi ivaretar allmenne interesser og faren for flom eller endrete strømningsforhold.

[1.1.12 Verneplan for vassdrag](#)

Stortinget vedtok Verneplan for vassdrag i 1973, 1980, 1986, 1993, 2005 og 2009. (Verneplan I, II, III, IV, supplering og avsluttende supplering). Verneplanen, som består av 389 objekter, omfatter ulike vassdrag som til sammen skal utgjøre et representativt utsnitt av Norges vassdragsnatur.

Hensikten med verneplanen er å sikre helhetlige nedbørfelt med sin dynamikk og variasjon fra fjell til fjord, og en del vil også ha status som type- og referansevassdrag. Vernet gjelder først og fremst mot kraftutbygging, men verneverdiene skal også tas hensyn til ved andre inngrep. Det er verdt å merke seg at Stortinget i 2005 åpnet for konsesjonsbehandling av kraftverk med installert effekt inntil 1 MW i vernede vassdrag (3 MW i Bjerkreimsvassdraget i Rogaland). Arter og naturtyper er altså ikke fullstendig vernet selv om de inngår i et vernet vassdrag. Konsesjon kan likevel ikke gis til tiltak i strid med verneverdiene i vassdraget, jf. vannressursloven §§ 34 og 35.

De verna vassdragene dekker i dag ca. 25 % av Norges areal mot større vassdragsreguleringer.

Inngrep og tiltak i vassdrag reguleres av vannressursloven, med egne bestemmelser for vernede vassdrag i vannressursloven kapittel 5. For øvrig er det gitt rikspolitiske retningslinjer for vernede vassdrag som gir generell veiledning for planleggingen i tilknytning til vernede vassdrag. Verneplanene innebærer en instruks til alle offentlige myndigheter om å sikre verneverdiene i vassdragene gjennom forvaltningen av eget sektorlovverk, arealbruk i og langs vassdrag som avgjøres gjennom arealplanlegging etter plan- og bygningsloven.

- Viktig virkemiddel for å beskytte omfattende inngrep som kan redusere flere av de trua vassdragsrelaterte naturtypene, inkl. aktive marine delta, kroksjøer, fosse-eng/fosseberg, samt ulike typer dammer, tjern og innsjøer.

Det er spesielt to sett av virkemidler som står sentralt i forvaltningen av de vernede vassdrag:

- Inngrep og tiltak i vassdrag reguleres av vannressursloven, og det er gitt egne bestemmelser for vernede vassdrag.
- Arealbruk i og langs vassdrag avgjøres gjennom arealplanlegging etter plan- og bygningsloven. [Rikspolitiske retningslinjer](#) for vernede vassdrag gir generell veiledning for planleggingen i tilknytning til vernede vassdrag, som utdyper nasjonale mål for forvaltning av vernede vassdrag.

Behandlingen av inngrepssaker og arealplanleggingen er viktig i oppfølgingen av vassdragsvernet. Verneplanene innebærer en instruks til alle offentlige myndigheter om å sikre verneverdiene i vassdragene gjennom forvaltningen av eget sektorlovverk.

1.1.13 Energiloven

Formålet med energiloven er etter § 1-2 å sikre at produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi foregår på en samfunnsmessig rasjonell måte, herunder å sikre at det tas hensyn til allmenne og private interesser som blir berørt

Etter § 3-1 kreves det konsesjon for å bygge, eie eller drive anlegg for produksjon, omforming, overføring og fordeling av elektrisk energi. Det kan etter § 3-5 settes vilkår blant annet for å unngå skader på natur.

1.1.13.1 Nasjonal ramme for vindkraft

NVE er i gang med å utarbeide en nasjonal ramme for vindkraft på land. Rammen skal bidra til en sterkere styring av hvor det bør gis konsesjon for vindkraftverk i Norge. Et oppdatert kunnskapsgrunnlag er en viktig del av rammen, og NVE samarbeider med Miljødirektoratet om dette. Som en del av arbeidet med kunnskapsgrunnlaget er det laget temarapporter om virkninger for blant annet naturtyper, fugl og pattedyr. Temarapportene vil gi føringer for konsesjonsbehandlingen av vindkraftverk, og vil bli oppdatert dersom det kommer ny kunnskap eller nye sentrale føringer. Den nasjonale rammen for vindkraft vil også bestå av flere kart med oversikt over de mest egnede områdene for vindkraftutbygging i Norge.

Forslaget til nasjonal ramme skal leveres innen 01.04.2019, og skal gjøres tilgjengelig for en offentlig høring styrt av Olje- og energidepartementet (OED). Rammen skal ikke være juridisk bindende eller en form for overordnet konsesjonsbehandling, men et faglig råd om hvor det kan ligge til rette for lønnsom vindkraft. Det vil fortsatt være mulig for aktører å få konsesjon til prosjekter utenfor områdene som er utpekt som mest egnet, samtidig som prosjekter innenfor de utpekte områdene kan få avslag.

1.1.14 Petroleumsloven

Etter petroleumsloven § 1-1 har den norske staten eiendomsrett og eksklusiv rett til utnyttelse av de undersjøiske petroleumsressursene på norsk sokkel. Det framkommer av § 1-2 at ressursene skal forvaltes i et langsiktig perspektiv, slik at det kommer det norske samfunnet til gode. Det framkommer av bestemmelsen at hensynet til "et bedre miljø" er ett av flere hensyn forvaltninga skal sikre.

Etter § 3-3 skal havområder åpnes for petroleumsvirksomhet først etter at det har skjedd en avveining mellom de ulike interesser som gjør seg gjeldende i området. Det skal her blant annet foretas en vurdering av de miljømessige konsekvensene ved petroleumsvirksomheten.

Etter § 1-3 kreves det tillatelse for å drive petroleumsvirksomhet. Det kan etter § 2-1 gis tillatelse til undersøkelser etter petroleum og etter § 3-3 gis tillatelse til utvinning av petroleum. I begge tilfeller kan det settes vilkår.

Direktoratene legger til grunn at petroleumsloven kan benyttes som virkemiddel for arter og naturtyper som trues av petroleumsvirksomhet til sjøs. Dette kan skje ved at områder som er viktige for arten eller naturtypen ikke åpnes for slik virksomhet eller ved at det settes vilkår som begrenser skaden tiltaket påfører arten eller naturtypen.

1.1.15 Ny lov om mineralvirksomhet på kontinentalsokkelen

Forslag til ny lov om mineralvirksomhet på kontinentalsokkelen (havbunnsmineralloven) er for tiden til behandling i Stortinget.

Etter lovforslaget § 1 skal loven legge til rette for undersøkelse og utvinning av mineralforekomster på kontinentalsokkelen i samsvar med samfunnsmessige målsettinger, slik at hensynet til verdiskaping, miljø, sikkerhet ved virksomheten, øvrig næringsvirksomhet og andre interesser blir ivare tatt.

I lovforslaget foreslås det at utvinning av mineralressursene på havbunnen skal reguleres på samme måte som petroleumsutvinning. Tillatelse til undersøkelse og utvinning kan dermed kun gis i områder som er åpnet for mineralvirksomhet. Åpning av et område besluttet av Kongen i statsråd. Det kan settes vilkår ved enkelttillatelser.

Dersom lovforslaget vedtas, legger direktoratene til grunn at havbunnsmineralloven kan benyttes som virkemiddel for arter og naturtyper som trues av mineralvirksomhet til sjøs. Dette kan skje ved at områder som er viktige for arten eller naturtypen ikke åpnes for slik virksomhet eller ved at det settes vilkår som begrenser skaden tiltaket påfører arten eller naturtypen.

1.1.16 Privatrettslige virkemidler

Der grunneiers bruk eller ikke-bruk av de aktuelle arealene er hovedtrusselen mot arten eller naturtypen, kan staten kan i noen tilfeller på tingsrettslig eller avtalerettslig grunnlag ha eller skaffe seg de rettighetene som er nødvendige for å ivareta en forekomst. En kan her tenke seg alt fra at staten allerede har eller skaffer seg eiendomsrett til det aktuelle arealet til at staten gjennom å servituttavtale får rett til en viss type bruk (for eksempel slått/skjøtsel eller enerett til hogst) eller begrenser grunneiers bruk.

Bruk av privatrettslige virkemidler forutsetter, der ikke staten allerede er eier av det aktuelle arealet, at det oppnås enighet med den enkelte grunneier. Direktoratene mener derfor virkemiddelet kun egner seg der det er snakk om å sikre et fåtall forekomster. Mest aktuelt er virkemiddelet i tilfeller der det er behov for å sikre et fåtall kjente lokaliteter for en art midlertidig, mens en innhenter ytterligere kunnskap om artens utbredelse for endelig vurdering av virkemiddelbruk.

1.2 Økonomiske virkemidler

1.2.1 Miljøforvaltningens økonomiske virkemidler

Som det framgår nedenfor har Miljøforvaltninga per i dag en rekke tilskuddsordninger som kan brukes til å ivareta trua arter og naturtyper. En generell utfordring med slike tilskuddsordninger er imidlertid ordninga kun er effektiv der det finnes søkere med interesse for og kompetanse til å gjennomføre de aktuelle tiltakene for arten eller naturtypen.

For arter og naturtyper med svært få forekomster eller der tiltakene krever svært spesialisert kompetanse, er det dermed en relativt høy risiko for at en ikke vil få inn relevante søknader. Der arten eller naturtypen krever at tiltak gjennomføres over lang tid, er det videre en risiko for at søkere av forskjellige årsaker faller fra før tiltaket er gjennomført. Direktoratene vurderer det derfor som mest hensiktsmessig at tiltakene for slike arter og naturtyper finansieres over driftsbudsjett, slik at forvaltninga selv kan sette ut oppdrag og sørge for tilstrekkelig langsiktighet.

1.2.1.1 Miljøforvaltningens tilskuddsordninger

Miljøforvaltningen administrerer en rekke tilskuddsordninger som kan bidra til å ivareta truede arter og naturtyper. Blant disse er:

- Kapittel 1400 post 76 Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak
 - o Underpost naturmangfold og friluftsliv – tilskudd til tiltak mot fremmede arter
- Kapittel 1420 post 70 Tilskudd til vassmiljøtiltak
- Kapittel 1420 post 81 Naturarv og kulturlandskap
 - o Underpost Tiltak for prioriterte kulturlandskapsområder og ville pollinerende
- Kapittel 1420 post 82 Tiltak for truede arter og naturtyper

Midlene fordeles etter søknad og kan gis privatpersoner, frivillige organisasjoner, kommuner og private og offentlige virksomheter og institusjoner. Hvilke tiltak midlene kan brukes til framgår av forskrifter/postbeskrivelser.

Tilskuddsordningene er i utgangspunktet et godt egnet virkemiddel der trusselen er kvalitetsforringelse eller tap av forekomster som følge av ikke-bruk og kan også brukes til restaurering av naturtyper/tilbakeføring av inngrep eller det anses nødvendig å etablere nye forekomster av en art ved flytting eller reintroduksjon. Tilskuddsordningene vil være særlig viktige for arealer som ikke omfattes av landbruksdrift og der landbrukets støtteordninger dermed ikke kan anvendes.

Ettersom midlene allerede i dag i stor grad går til tiltak for truede natur, vil tilskuddsordningen imidlertid innenfor gjeldende rammer bare i svært begrenset grad brukes til å øke innsatsen for truet natur generelt. En eventuell omlegging av praksis vil videre skje på bekostning av andre truede arter eller naturtyper. For å sikre langsiktig skjøtsel er det også inngått et stort antall avtaler med grunneiere, som gir dem en klar forventning om å prioriteres for tilskudd og som dermed gjør omprioritering problematisk.

Tilskuddsordninger krever videre at det kommer søknader fra kompetent personell som har grunneiers samtykke til å gjennomføre tiltaket. Det vil derfor, særlig for arter og naturtyper med få forekomster, være en risiko for at det ikke kommer relevante søknader. Det er også en risiko for at søker av forskjellige grunner faller fra før prosjektet er gjennomført. For å sikre at nødvendige tiltak blir gjennomført kan det derfor være bedre om tiltakene finansieres gjennom driftsmidler slik at

1.2.2 Miljøforvaltningens driftsmidler

Miljøforvaltningas driftsmidler finansier per i dag en rekke tiltak som kan ivareta truede arter og naturtyper. I tillegg finansieres kartlegging og overvåking over driftsbudsjettet. Ved bruk av driftsmidlene kan Miljøforvaltninga selv velge leverandører med tilstrekkelig kompetanse og hvilke tiltaket skal gjennomføres. Bruk av driftsmidler vil derfor ofte være bedre egnet enn bruk av tilskuddsmidler for å ivareta arter og naturtyper der de nødvendige tiltakene krever spesialkompetanse eller der det er svært få forekomster. Bruk av driftsmidler vil også kunne gi høyere grad av forutsigbarhet og langsiktighet for tiltakene. Dersom tiltak skal skje på privat grunn, må staten imidlertid ha et rettslig grunnlag gjennom avtale eller eventuelt annen særlig rettslig grunnlag, for å gjennomføre tiltaket.

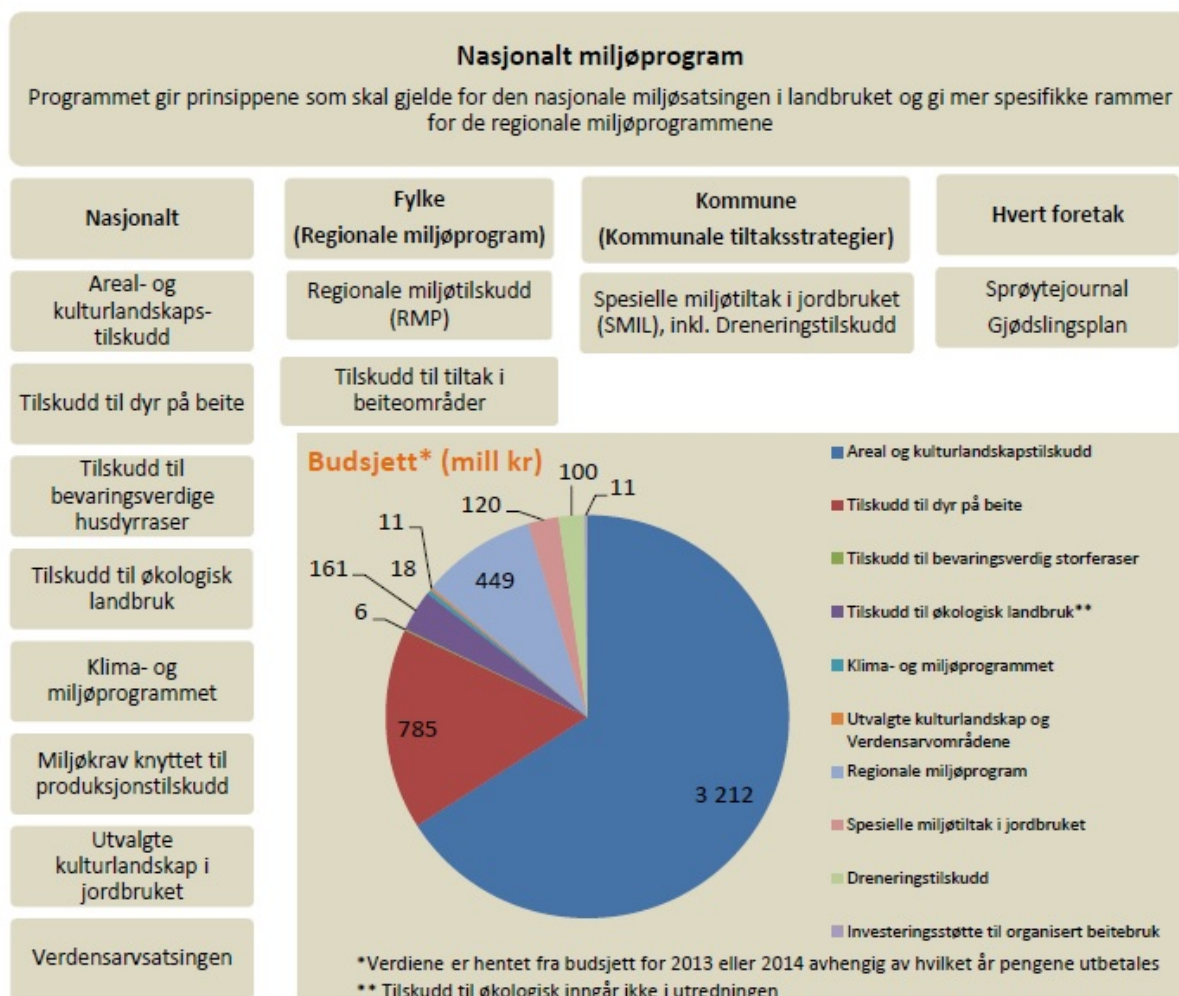
I tillegg til posten Miljødirektoratets spesielle driftsutgifter, disponerer Miljødirektoratet i dag følgende driftsposter som kan brukes til å ivareta truet natur:

- Kapittel 1420 post 22, Statlige vassmiljøtiltak – kan brukes til kalking, anadrom laksefisk og generell vannforvaltning
- Kapittel 1420 post 31, Tiltak i verneområder – kan brukes til alle slags skjøtselstiltak i verneområder
- Kapittel 1420 post 33, Statlege tileigningar nytt vern – kan brukes til kartlegging av områder aktuelle for nytt vern
- Kapittel 1420 post 35, Statlege tileigningar, Skogvern – kan brukes til kartlegging av områder aktuelle for skogvern
- Kapittel 1420 post 38, Restaurering av myr og anna våtmark – kan brukes til restaurering av myr og annen våtmark

Alle de ovennevnte postene skal imidlertid også dekke tiltak med annet formål enn å ivareta trua natur. For å sikre tilstrekkelig prioritering av dette området og langsiktighet i arbeidet, foreslår vi derfor å opprette en ny driftspost for tiltak for trua natur.

1.2.3 Landbruksforvaltningens økonomiske virkemidler

Miljøvirkemidlene i jordbruket er samlet i **nasjonalt miljøprogram**. Programmet har som hovedmål å sikre et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap, og å sikre at et bredt utvalg av landskapstyper og særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjøttes. Virkemidlene har ulik presisjonsgrad med generelle tilskudd som forvaltes nasjonalt, og de mer spissede regionalt eller lokalt (figur 2).

Figur 2: Miljøvirkemidler i nasjonalt miljøprogram. Hentet fra rapporten "Helhetlig gjennomgang av miljøvirkemidler i jordbrukspolitikken" fra 2015.

Miljøprogramsatsingen blir oppdatert og videreutviklet, som hovedregel hvert fjerde år. Fra 2019 skal reviderte miljøprogram tre i kraft. De økonomiske rammene for de ulike ordningene i nasjonalt miljøprogram fastsettes årlig av partene i jordbruksoppgjøret.

1.2.3.1.1 Areal- og kulturlandskapstilskudd

Areal- og kulturlandskapstilskuddet er en generell ordning som blant annet har som mål å holde jordbruksareal i drift og å skjøtte, vedlikeholde og utvikle kulturlandskapet gjennom aktiv drift. Tilskuddet forutsetter at det ikke foretas inngrep som forringer kulturlandskapet og at det er etablert vegetasjonssoner mot vassdrag med årssikker vannføring. Vegetasjonssoner kan ikke jordarbeides. Tilskuddsordningen er arealbasert og stimulerer til mindre intensiv drift og derfor mindre miljøbelastning enn om støtten skulle utmåles per produsert enhet.

Ordningen er generell og omfatter alle dyrka arealer og innmarksbeiteareal. Areal- og kulturlandskapstilskuddet er derfor lite egnet til å ivareta særskilte naturtyper eller arter.

1.2.3.1.2 Tilskudd til dyr på beite

Det er to tilskuddsordninger for dyr på beite. Et generelt beitetilskudd til dyr på beite (innmark og/eller utmark) og utmarksbeitetilskudd til dyr på utmarksbeite. Formålet med ordningene er å

holde kulturlandskapet i hevd gjennom å få mange dyr ut på beite, samt å utnytte utmarksbeiteressursene.

Tilskuddsordningene er generelle og lite egnet til å spisses mot særskilte naturtyper eller arter.

1.2.3.1.3 Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

Satsingen «Utvalgte kulturlandskap i jordbruket» skal sikre langsiktig forvaltning av et utvalg landskapsområder med svært store biologiske og kulturhistoriske verdier. Den skal i størst mulig grad omfatte kulturlandskap i jordbruket med store verdier knyttet til naturmangfold og kulturhistorie. Satsingen er basert på frivillige avtaler mellom staten og grunneiere, noe som er avgjørende for god og riktig skjøtsel av områdene.

De første 22 områdene ble med i satsingen ved oppstarten i 2009-2010. Etter politisk ønske om videre utvidelse har antallet områder økt til 41 utvalgte kulturlandskap fordelt i alle landets jordbruksregioner ved utgangen av 2018. Etter kvalifisering kom 10 nye områder til i 2017, og 9 nye områder i 2018, og ytterligere 4-5 er kvalifisert og i prosess for å bli med innen 2020. Ved inngangen av 2020 vil totalt 45-46 områder være innlemmet i satsingen.

1.2.3.1.4 Regionale miljøtilskudd (RMP)

Regionale miljøtilskudd er årlige tilskudd for miljøtiltak som bonden kan søke på. Ordningen skal stimulere til økt miljøinnsats i jordbruket for å løse mer spesifikke, regionale miljøutfordringer. Tiltakene skal bidra til å opprettholde kulturlandskapet, ivareta kulturminner og kulturmiljøer, bidra til økt biologisk mangfold, økt tilgjengelighet i kulturlandskapet, redusere avrenning, redusere bruk av plantevernmidler og redusere utslipp til luft. Fylkesmannen skal i samråd med et regionalt partnerskap bestående av blant annet Norges bondelag og Norges bonde- og småbrukarlag lage en strategi for å stimulere til tiltak som er nødvendig for å møte miljøutfordringer regionalt. Ut fra de ulike regionale utfordringene velger fylkesmennene ut hvilke tiltak som skal prioriteres i sitt fylke i regionalt miljøprogram. Fylkesmannen utarbeider basert på regionalt miljøprogram fylkesvise forskrifter med tilpassede vilkår og veileder. Tiltakene velges fra en nasjonal tiltaksmeny fastsatt av Landbruksdirektoratet. Kommunen behandler søknadene om tilskudd.

Eksempel på ulike tiltak bonden kan søke tilskudd for:

- Skjøtsel av lokalt verdifulle jordbrukslandskap
- Skjøtsel av utvalgte naturtyper og «andre biologisk viktige arealer»
- Tilrettelegging av fuglebiotoper
- Drift av bratt areal
- Skjøtsel av åkerholmer og gårdsdammer
- Drift av seter
- Skjøtsel av kulturhistoriske områder

Regionale miljøtilskudd er nå under revisjon slik at de viktigste rammene for ordningen skal legges i ny nasjonal instruks. Instruksen inneholder felles formålsangivelser for tilskuddene og stiller sentrale vilkår for tiltakene. Dette bidrar til at administrasjon av tilskuddene blir vesentlig forenklet og harmonisert. Instruksen blir dermed en erstatning for dagens tiltaksmeny. Fylkesmennene skal fortsatt kunne stille vilkår på regionalt nivå der det er nødvendig for å oppnå formålet med tiltaket. Fylkesmannen skal også kunne velge ut underkategorier av tiltaket, samt fastsette satser for tilskuddet. Det skal fortsatt utarbeides veiledningsmateriell tilpasset det enkelte fylke.

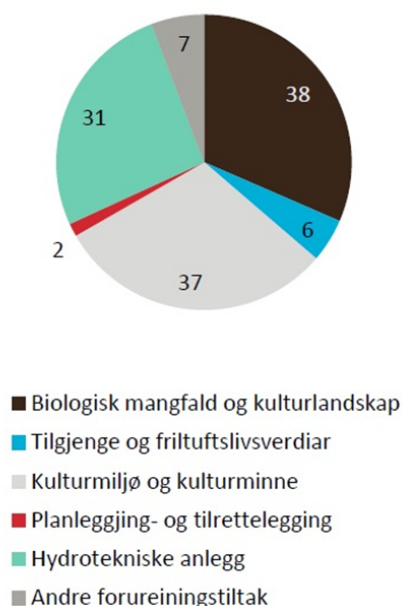
I forbindelse med revisjonen av nasjonal instruks for regionale miljøtilskudd ble skjøtsel av trua naturtyper inntatt som et nytt tiltak. Tilskuddet ble innført for å ytterligere stimulere til skjøtsel av trua naturtyper som er avhengige av jordbruksdrift for å bevares. Fylkesmannen kan bestemme hvilke trua naturtyper tilskuddet går til, og i hvilke områder tilskuddet gis. Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Formålet med Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL), er å ivareta natur- og kulturminneverdiene i kulturlandskapet, bidra til bedre tilgjengelighet og tilrettelegging, samt redusere forurensingen fra jordbruket. Ordningen skal gi mer målrettet innsats med utgangspunkt i lokale behov. Det er et søknadsbasert investeringstilskudd som kan brukes på tre typer tiltak:

- Kulturlandskapstiltak
- Forurensingstiltak
- Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter med sikte på å få gjennomført konkrete miljøtiltak

SMIL 2015

Tilsagn i mill. kroner

Det må søkes særskilt for hvert enkelt prosjekt, og kommunene vurderer søknadene ut fra strategier utarbeidet på lokalt nivå.

SMIL vil trolig være mindre egnet inn i arbeidet med virkemidler for trua natur. Det er vanskeligere å spisse ordningen inn mot særskilte naturtyper eller arter, da den forvaltes av kommunen. Ordningen gjelder også engangstiltak og ikke årlige driftstiltak/skjøtselstiltak.

1.2.3.1.5 Tilskudd til miljøtiltak i skogbruket

Det kan gis tilskudd til ulike miljøtiltak i områder der det drives skogbruk. Dette er hjemlet i forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket § 6. Det kan gis tilskudd til følgende tiltak:

- Dekning av merkostnader eller tap ved å gjennomføre skjøtselstiltak for å ivareta og utvikle miljøverdier.
- Delvis dekning av økonomiske tap knyttet til langsiktig bevaring av spesielle miljøverdier, der hensyn til disse krever at skogeieren avstår fra hogst eller legger om skogsdriften.
- Dekning av merkostnader ved skogsdrift for å unngå veibygging som vil redusere «villmarkspregede områder».

Tilskudd til miljøtiltak er en kompensasjon for tapte inntekter fra salg av skogvirke, og for eventuelle merkostnader knyttet til drift eller skjøtsel. Ved tildeling av tilskudd, skal det inngås en avtale mellom skogeier og kommunen om hvilke plikter og restriksjoner tilskuddet forutsetter. Retningslinjene og prioritering av tilskudd utarbeides av kommunene i dialog med fylkesmannen og de lokale næringsorganisasjonene i skogbruket. I 2016 ble det utbetalt 1,3 millioner kroner i tilskudd til miljøtiltak i skogbruket.